

Ο ασυμβίβαστος πολέμιος της Εκκοσμίκευσης. Άγιος Μάξιμος ο Γραικός (Ηλίας Λιαμής, δρ. Θεολογίας, Καθηγητής Μουσικής, Πρόεδρος της Συνοδικής Υποεπιτροπής Καλλιτεχνικών Εκδηλώσεων της Εκκλησίας της Ελλάδος)

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

Εν μέσω μιας χαοτικής παγκόσμιας κατάστασης, με καταρρεύσεις, ανακατατάξεις και εμφάνιση πρωτοφανών δεδομένων σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, ελπίδα για το μέλλον της ανθρωπότητας αποτελεί η άρθρωση Ορθόδοξου εκκλησιαστικού λόγου ελπίδας, ενδυνάμωσης και επαναπροσανατολισμού του σύγχρονου ανθρώπου προς την Πηγή της χαράς και της αγάπης: Τον Σωτήρα Χριστό. Απαραίτητη προϋπόθεση όμως επιτυχίας αυτού του εγχειρήματος αποτελεί η ενότητα ως προς την εσωτερική ζωή της Εκκλησίας, αλλά και ως προς την μαρτυρία της προς τον κόσμο.

Στην πορεία προς την ενότητα, καθοριστική βοήθεια μπορούν να προσφέρουν, πέραν της πνευματικής ζωής, η μελέτη της Εκκλησιαστικής ιστορίας, καθώς και η

μίμηση του ήθους και της τακτικής αγιασμένων μορφών, οι οποίες, με πνεύμα θυσιαστικής αγάπης, αγωνίστηκαν γι' αυτήν, παράλληλα με τους αγώνες τους για την ακρίβεια του δόγματος και την προσωπική τους θέωση.

Στις μορφές αυτές ανήκει ο Άγιος Μάξιμος ο Γραικός. Το άρθρο που ακολουθεί ευελπιστεί να συμβάλλει στην προσέγγιση της παρούσας κατάστασης υπό το πρίσμα του παρελθόντος, στο οποίο έδρασε, αλλά και υπό την προοπτική του μέλλοντος, στο οποίο ανήκει.

Το μεγαλείο και η σημασία της προσωπικότητας της Αγίου Μαξίμου

Χωρίς αμφιβολία, πλήθος αξιόλογων ανθρώπων πέρασε από αυτή τη γη. Ανθρώπων με εξαιρετικές διανοητικές ικανότητες, σπάνιες δεξιότητες, προικισμένο χαρακτήρα, ανεξάντλητες ψυχικές δυνάμεις. Ανθρώπων που ξεπερνούν κατά πολύ τον μέσο όρο των πολλών και θέτουν πολύ υψηλά τον πήχη για κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα.

Όταν όμως τέτοιοι άνθρωποι εμφανίζονται εν μέσω εξαιρετικά κρίσιμων ιστορικών συγκυρίων, τότε αναδεικνύονται σε κομβικά πρόσωπα της παγκόσμιας ιστορίας, ικανά να αλλάξουν τον ρου των ιστορικών εξελίξεων. Τέτοιο πρόσωπο υπήρξε ο Άγιος Μάξιμος ο Γραικός ο Βατοπαιδινός μοναχός, ο σοφός της Αναγέννησης, ο συγγραφέας και νηπτικός Πατέρας, ο ανιδιοτελής φωτιστής ενός ολοκλήρου λαού, ο παραδοσιακός και πρωτοπόρος, η ζωντανή απόδειξη της μυστικής ζωής της Εκκλησίας και των πλούσιων πηγών του Ελληνικού πολιτισμού.

Έζησε στο γύρισμα από τον 15ο στον 16ο αιώνα, κυρίως στη Ρωσία. Οι εξουσίες του κόσμου τούτου, πολιτική και εκκλησιαστική, δοκίμασαν να εξαφανίσουν, όχι μόνον αυτόν, αλλά και κάθε μνήμη του για τις επόμενες γενιές. Τα τελευταία είκοσι χρόνια της ζωής του εξαφανίστηκε από προσώπου γης, παραμένοντας έγκλειστος σε φυλακές ανήλιαγες, απομονωμένος από κάθε επικοινωνία. Κι ενώ θα περίμενε κανείς πως ο χρόνος, που νίκησε ενδόξους και επωνύμους, σοφούς και ηγεμόνες, με ευκολία θα εξαφάνιζε έναν έγκλειστο μοναχό, η μνήμη του παρέμενε ζωντανή για 400 σχεδόν χρόνια και έφτασε μόλις στα μέσα του εικοστού αιώνα [1] να αναδειχθεί ως μία απ' τις σημαντικότερες μορφές της Ευρωπαϊκής Αναγέννησης, ένας εκ των επιφανέστερων νηπτικών Πατέρων, ένας εκ των λαμπρότερων μαρτύρων της Ορθόδοξης πνευματικότητας και του Βυζαντινού πολιτισμού, ένας όντως κοσμοπολίτης και της εγκόσμιας και της ουράνιας πολιτείας.

Ο Άγιος Μάξιμος προσλαμβάνει όλους τους καρπούς των εξελίξεων του καιρού του, αγωνίζεται όμως για μια Εκκλησία με τη ματιά στραμμένη στην ουράνια γνώση, εκκλησία αδέσμευτη από την επίδραση και τον έλεγχο της κοσμικής εξουσίας, εκκλησία ελεύθερη από το κοσμικό πνεύμα του εγωκεντρισμού, της πλεονεξίας και της φιλαρχίας. Οι πειρασμοί αυτοί είναι διαχρονικοί και ακριβώς για τον λόγο αυτό, ο Άγιος Μάξιμος αποτελεί ορόσημο διαχρονικό, μέτρο πνευματικών και εκκλησιαστικών επιλογών, κριτή συμπίεσης της Ορθοδοξίας με αλλότριες δυνάμεις, προστάτη της Ορθόδοξης θεολογίας από αλλότριες διδασκαλίες, ανάχωμα της Ορθόδοξης ποιμαντικής από αλλότριες μεθόδους. Με αυτά τα δεδομένα, ο Άγιος Μάξιμος αναδεικνύεται, με απόλυτη τεκμηρίωση, πνευματικός ηγέτης του αγώνα κατά της εκκοσμίκευσης της Εκκλησίας, του υποβιβασμού της σε εργαλείο της εξουσίας, της απώλειας του προφητικού της ρόλου, του μαρασμού και της εξάντλησής της στις σκοτεινές διαδρομές αναζήτησης της δύναμης, της δαιμονικής αναζήτησης του επαίνου και της προστασίας των δυνάμεων του κόσμου τούτου.

Το μεγαλείο του όμως δεν εξαντλείται σε αυτό. Ο Άγιος Μάξιμος χαρακτηρίζεται «φιλόσοφος» (Πρίγκηπας Α. Kurbskij), «λαμπάδα της άμωμης πίστεως», «ελεγκτής της αμάθειας, εραστής της αλήθειας» (Μόσχα Φιλάρετος), «καινοτόμος της ηθικής πλευράς της θρησκευτικής ζωής» (V.S. Ikonnikov), «έκφραση και τελείωση της Βυζαντινής επιδράσεως στη Ρωσία» (Α. Sinajskij), «πρόδρομος της προσέγγισης της Ρωσίας προς την Δύση» (S. Solov'ev), «Βυζαντινός ανθρωπιστής» (G. Florovskij), «εξαιρετικό φαινόμενο της Ρωσικής λογοτεχνίας» (M.N. Speranskij), «ο πλέον ταλαντούχος και έξοχος Έλληνας ποιητής της διασποράς στη μεταβυζαντινή περίοδο» (D. Bulanin), «τολμηρός στη σκέψη, άφοβος στην έκφραση» (N. Καζαντζάκης), «επιφανής Έλληνας» (Αχιλλέας Κύρου), «θεόπεμπτος Νέστορας» και «λαμπρόνμετέωρον» (Γρ. Παπαμιχαήλ), «καύχημα της Ορθοδόξου Εκκλησίας μας, του Ελληνορθόδοξου γένους μας, του Αγίου Όρους» (Αρχ. Γεώργιος Καψάνης), ενώ ο Elie Denissoff συμπυκνώνει επιγραμματικά όλη την προσωπικότητα και το έργο του: Για την Μόσχα υπήρξε «ο απόστολος και ο χορηγός των φώτων», για τον Ελληνισμό υπήρξε «γνήσιος βυζαντινός μετά το Βυζάντιο» και για την Ευρώπη αναδεικνύεται «γνήσιο τέκνο της Ιταλικής Αναγέννησης» [2].

Πέραν όλων όμως, ο Μάξιμος ο Γραικός είναι Άγιος, που σημαίνει φίλος τού Θεού, που σημαίνει φίλος κάθε αγωνιζόμενου ανθρώπου στην παλαίστρα της

πνευματικής προκοπής, της εσωτερικής κάθαρσης από πάθη θανατηφόρα, της πορείας προς την θέωση. Ιδιαίτερα μάλιστα για κάθε Έλληνα, η μορφή του αποτελεί πρότυπο ισορροπίας ανάμεσα στον υπερφίαλο εθνικισμό και τον θρησκευτικό φανατισμό, αναδεικνύοντας ως ιδεώδες τού Έλληνα πνευματικού ανθρώπου, την συμπόρευση της γνήσιας εθνικής συνείδησης με την Ορθόδοξη οικουμενικότητα. Ο Άγιος Μάξιμος είναι ο Έλληνας στο γένος, που με ευγνωμοσύνη αποδέχεται τους θησαυρούς του πολιτισμού και της πίστης των Πατέρων του, του έτοιμου να αναλάβει την αποστολή να εξανθρωπίσει την κοινωνία με όπλα την ανιδιοτέλεια, την δίψα για δικαιοσύνη και την αγάπη για όλη την ανθρώπινη κοινωνία και για τον κάθε άνθρωπο ξεχωριστά.

Σκοπός αυτού του άρθρου δεν είναι η παρουσίαση ολόκληρης της ιστορικής διαδρομής του μεγίστου αυτού αστέρος της Αγιορείτικης πολιτείας και ιδιαιτέρως της Βατοπαιδινής χορείας των αγιασμένων μοναχών στο πέρασμα των αιώνων. Τό έργο αυτό έχουν φέρει εις πέρας λαμπροί μελετητές, Έλληνες και ξένοι, οι οποίοι ανέδειξαν την μεγίστη σημασία της ζωής και του έργου του Αγίου Μαξίμου. Εμείς θα επιχειρήσουμε να εντοπίσουμε και να αναδείξουμε τον, κατά τη γνώμη μας, βασικό πυρήνα όλων των ενεργειών και του στοχασμού του, ο οποίος και απετέλεσε την βασική αιτία της μαρτυρικής και άδικης καταδίκης του. Πρόκειται για την εκκοσμίκευση της Εκκλησίας, η οποία αποτελεί πρόξενο σημαντικότερων δυσλειτουργιών του Εκκλησιαστικού σώματος, με ευρύτερες πολιτικές, πνευματικές και κοινωνικές επιπτώσεις, όπως αυτές που παρατηρούνται και στις μέρες μας, τόσο σε επίπεδο πνευματικότητας των κατά τόπους Ορθοδόξων κοινοτήτων, όσο και σε επίπεδο σχέσεων μεταξύ ορθοδόξων Εκκλησιών. Πριν απ' αυτό όμως, ας παρουσιάσουμε εν ολίγοις την κατάσταση της εκκοσμίκευσης.

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

1. Πρβλ. Παναγιώτη Κανελλόπουλου, *Ιστορία του Ευρωπαϊκού Πνεύματος*, τ. ΙΙΙ., κεφ. 45, εκδ. Γιαλελής, Αθήνα 1976, σ. 76. Πρβλ. Δημητρίου Γόνη, *Η σιωπή γύρω από τον Μάξιμο τον Γραικό*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συμποσίου «Μάξιμος ο Γραικός», Άρτα, 28-30 Οκτωβρίου 1988, σ. 135-139.

2. Αναλυτικά για τις κρίσεις συγχρόνων και μεταγενεστέρων του Αγίου Μαξίμου για τη σημασία της προσωπικότητας και του έργου του, βλ. Κωνσταντίνου Τσιλιγιάννη, *Η δίκη του Αγίου Μαξίμου*, εκδ. Ινστιτούτου Αγίου Μαξίμου του Γραικού, Αθήνα 2011, σ. 365-431.